

**ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ САМАРАЛИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ
УМУМДИДАКТИК ТАМОЙИЛЛАРИ**

Бобохонов Шохрух Усмонхон ўғли

Тошкент Кимё халқаро университетининг магистранти

Аннотация: Таълим жараёнини самарали ташкил этиш - бу ўқувчиларда билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш, уларнинг интеллектуал ва шахсий ривожланишини таъминлашга қаратилган мураккаб ва кўп қиррали жараёндир. Ушбу мақолада бу жараённинг самарадорлиги бир қатор умумдидактик тамойилларга асосланганлиги ёритиб берилган.

Калит сўзлар: замонавий таълим, самарадорлик, устоз – шогирд, дидактика, умумдидактик тамойиллар.

Таълим жараёнини самарали ташкил этиш – бу ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини шакллантириш, уларнинг ақлий ва ижодий қобилиятларини ривожлантириш, маънавий-ахлоқий тарбиясини таъминлашга қаратилган, илмий асосланган ва амалиётда синалган педагогик фаолиятдир. Таълим жараёнини самарали ташкил этишда умумдидактик тамойилларга амал қилиш муҳим аҳамиятга эга.

Унутмаслик керакки, таълим – бу ижодий жараён, ва ҳар бир ўқитувчи ўз тажрибаси ва ўқувчиларнинг хусусиятларидан келиб чиқиб, ушбу тамойилларни амалиётга татбиқ этиши мумкин. Ўқитувчи нафақат билим берувчи, балки ўқувчиларга йўл кўрсатувчи, уларнинг кизиқишларини уйғотувчи ва мустақил фикрлашга ундовчи шахс бўлиши керак. У ҳар бир ўқувчининг individual хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, ўқитиш усуллариини мослаштира олиши зарур.

Умумдидактик тамойиллар эса, таълим жараёнининг барча босқичларида амал қиладиган ва унинг мақсадга мувофиқ, илмий, аниқ, изчил ва самарали бўлишини таъминлайдиган асосий йўналишлардир. Улар педагогик фаолиятнинг асосий қоидалари бўлиб, таълим мазмуни, методлари, шакллари ва воситаларини танлашда муҳим аҳамият касб этади. Ушбу умумдидактик тамойилларга амал қилиш таълим жараёнини самарали ташкил этиш ва ўқувчиларнинг муваффақиятини таъминлашга ёрдам беради.

Қуйида таълим жараёнини самарали ташкил этишнинг асосий умумдидактик тамойиллари келтирилган:

1. Илмийлик тамойили. Таълим мазмуни замонавий фан ютуқларига, илмий фактларга ва қонуниятларга асосланиши керак. Ўқитувчилар фаннинг энг сўнгги ютуқларидан хабардор бўлишлари ва уларни ўқув жараёнига татбиқ эта олишлари лозим.

- Амалий аҳамияти:

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

- Замонавий дарсликлар ва ўқув қўлланмаларидан фойдаланиш.
- Илмий-техник янгиликлар ва ихтиролар ҳақида маълумотлар бериш.
- Ўқувчиларни илмий тадқиқотларга жалб этиш.
- Илмий-оммабоп адабиётлар билан таништириш.

2. Тарбиявийлик тамойили. Таълим жараёни ўқувчиларни маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялашга, уларда ватанпарварлик, инсонпарварлик, адолат, меҳнатсеварлик каби ижобий фазилатларни шакллантиришга қаратилган бўлиши керак.

- Амалий аҳамияти:
 - Миллий қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялаш.
 - Ватанга муҳаббат ва садоқат туйғуларини шакллантириш.
 - Инсонпарварлик, меҳр-шафқат ва бағрикенглик каби фазилатларни тарбиялаш.
 - Ўқувчиларни ижтимоий фойдали меҳнатга жалб этиш.

3. Онгилик (фаоллик) тамойили. Ўқувчилар таълим жараёнида пассив кузатувчи эмас, балки фаол иштирокчи бўлишлари керак. Ўқитувчи уларнинг қизиқишини уйғотиши, мустақил фикрлаш ва фаолият кўрсатишга рағбатлантириши лозим.

- Амалий аҳамияти:
 - Интерактив ўқитиш методларидан фойдаланиш (мунозара, гуруҳли иш, лойиҳа устида ишлаш).

- Ўқувчиларнинг саволларига жавоб бериш ва уларни савол беришга ундаш.
- Мустақил ишлар ва топшириқлар бериш.
- Ўқувчиларни муаммоли вазиятларни ҳал қилишга жалб этиш.

4. Кўргазмалилик тамойили. Ўқув материални ўқувчиларнинг сезги органларига таъсир этиш орқали етказиш. Кўргазмали воситалардан фойдаланиш ўқув материални осонроқ тушуниш ва эслаб қолишга ёрдам беради.

- Амалий аҳамияти:
 - Кўргазмали қуроллардан (плакатлар, расмлар, схемалар, моделлар) фойдаланиш.
 - Амалий тажрибалар ўтказиш.
 - Видео- ва аудиоматериаллардан фойдаланиш.
 - Виртуал саёҳатлар ташкил этиш.

5. Тизимлилик ва изчиллик тамойили. Ўқув материали маълум бир тизим асосида, соддадан мураккабга, осондан қийинга қараб баён этилиши керак. Янги билимлар аввалги билимларга асосланиши, ўқувчиларнинг билимларида узлуксизлик ва яхлитлик таъминланиши лозим.

- Амалий аҳамияти:
 - Ўқув дастури ва режаларига қатъий риоя қилиш.
 - Ўқув материални мантикий кетма-кетликда баён этиш.
 - Такрорлаш ва мустаҳкамлаш машқларини ўтказиш.
 - Аввал ўрганилган материаллар билан боғлиқликни таъминлаш.

6. Мувофиқлик тамойили. Таълим жараёни ўқувчиларнинг ёш ва индивидуал хусусиятларига мос келиши керак. Ўқитувчи ҳар бир ўқувчининг қобилияти, қизиқиши ва имкониятларини ҳисобга олиб, уларга индивидуал ёндошиши лозим.

- Амалий аҳамияти:

- Ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўқитиш методларини танлаш.

- Индивидуал топшириқлар бериш.

- Иқтидорли ўқувчилар билан алоҳида шугулланиш.

- Қийналаётган ўқувчиларга ёрдам бериш.

7. Мустақамлик тамойили. Ўрганилган материаллар узоқ вақт давомида хотирада сақланиб қолиши керак. Бунга мунтазам такрорлаш, мустақамлаш машқлари ва амалий қўллаш орқали эришилади.

- Амалий аҳамияти:

- Дарс охирида ўтилган материални такрорлаш.

- Мустақамлаш машқлари ва тестлар ўтказиш.

- Амалий топшириқлар бериш.

- Келгуси дарсларда ўтилган материалларга мурожаат қилиш.

8. Назариянинг амалиёт билан боғлиқлиги тамойили. Ўрганилаётган назарий билимлар амалиётда қўлланилиши керак. Назария амалиёт учун асос бўлиши, амалиёт эса назарияни тасдиқлаши ва бойитиши лозим.

- Амалий аҳамияти:

- Амалий машғулотлар ўтказиш.

- Экскурсиялар ташкил этиш.

- Лаборатория ишларини бажариш.

- Касбий йўналтириш машғулотларини ўтказиш.

Таълим дастурлари замонавий талабларга жавоб бериши, фан ютуқлари асосида ишлаб чиқилган бўлиши ва ўқувчиларнинг келажақдаги ҳаётга тайёр бўлишларига йўналтирилган бўлиши керак. Дастурлар мослашувчан бўлиши, ўқувчиларнинг еҳтиёжларига ва ўзгарувчан шароитларга мослашишга қодир бўлиши зарур.

Ўқувчилар таълим жараёнида фаол иштирок этишлари, саволлар беришлари, муҳокама қилишлари ва мустақил равишда билим олишга интилишлари керак. Ўқитувчи уларнинг фаоллигини рағбатлантириши ва ўз билимларини оширишга мотивация бериши лозим

Таълим муҳити қулай, хавфсиз ва рағбатлантирувчи бўлиши керак. Синф хонаси яхши жиҳозланган, ёруғ ва ҳаво тоза бўлиши, ўқувчилар ўзларини еркин ва ишончли ҳис қилишлари зарур.

Баҳолаш ўқувчиларнинг билимини аниқлаш билан бир қаторда, уларнинг ўсишини кузатиш ва таълим жараёнини такомиллаштириш учун ҳам хизмат қилиши керак. Баҳолаш усуллари хилма-хил бўлиши (тестлар, лойиҳалар, тақдимотлар, оғзаки

жавоблар ва ҳ.к.) ва ўқувчиларнинг фаолиятини ҳар томонлама баҳолашга қаратилган бўлиши лозим.

Ўқитувчиларнинг малакасини мунтазам равишда ошириб бориш, уларни замонавий ўқитиш методлари, технологиялари ва баҳолаш усуллари билан таништириш, уларнинг касбий ўсишини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга. Таълим жараёнида ахборот-коммуникация технологияларидан (АКТ) самарали фойдаланиш, ўқувчиларга интерактив ресурсларга кириш имкониятини яратиш, онлайн таълим платформаларидан фойдаланиш ва рақамли саводхонликни ошириш лозим.

Таълим муассасаларини замонавий ўқув жиҳозлари, компютерлар, лаборатория ускуналари ва бошқа зарур воситалар билан таъминлаш, ўқув жараёнини қулай ва самарали ташкил этишга ёрдам беради.

Ота-оналар ўқув жараёнида фаол иштирок этишлари, фарзандларининг таълим олишига қизиқиш билдиришлари ва мактаб билан доимий алоқада бўлишлари керак. Ота-оналар билан ҳамкорликни кучайтириш, таълим сифатини оширишга ёрдам беради.

Таълим муассасалари жамият билан яқин алоқада бўлишлари, ўқувчиларни ижтимоий ҳаётга жалб этишлари ва амалий кўникмаларни шакллантиришга ёрдам беришлари лозим. Корхоналар, ташкилотлар ва маҳаллий ҳамжамят билан ҳамкорлик қилиш, ўқув жараёнини бойитади ва ўқувчиларни келажакдаги иш фаолиятига тайёрлайди.

Хулоса қилиб айтганда, умумдидактик тамойилларга амал қилиш таълим жараёнини самарали ташкил этиш ва ўқувчиларнинг муваффақиятини таъминлашга ёрдам беради. Таълим жараёнини самарали ташкил этиш – бу узлуксиз давом этадиган ва доимий такомиллашиб борадиган жараёндир. Умумдидактик тамойилларга амал қилиш, замонавий таълим усулларини қўллаш, илғор тажрибаларни ўрганиш ва жамиятнинг ўзгарувчан еhtiёжларига мослашиш орқали таълим сифатини ошириш ва ўқувчиларнинг муваффақиятини таъминлаш мумкин. Бу жараёнда ўқитувчилар, ўқувчилар, ота-оналар, таълим муассасалари ва жамиятнинг барча аъзолари фаол иштирок этишлари муҳим аҳамиятга эга.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Abidovna X. D. et al. EFFECTIVE USE OF THE” BRAINSTORMING” METHOD IN THE FORMATION OF ENVIRONMENTAL THINKING OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS //Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods. – 2024. – Т. 2. – №. 9. – С. 44-47.
2. Rasulova Z. D. Texnologiya darslarini tashkil etishning didaktik tamoyillari //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 10. – С. 427-438.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

3. Abidovna X. D. et al. Teaching Children To Save On The Natural Environment During Class Hours //Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical Developments. – 2024. – T. 2. – №. 9. – C. 24-29.
4. Normo‘minovna N. C. BOSHLANG ‘ICH SINFLARDA MATEMATIKA O‘QITISH METODIKASINING DIDAKTIK TAMOIYILLARI //TO‘SHKEHT-2021. – C. 30.
5. Abidovna X. D. Analysis of the Level of Development of the Sphere of Services in Uzbekistan. – 2022.

